

Zbigniew Janczewski

"Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego", Aleksander Sobczak, Gniezno 2001 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 44/3-4, 268-270

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Reasumując należy z uznaniem ocenić pracę Piotra Kasprzyka, która z pewnością jest jedynym w polskiej literaturze cywilistycznej, wydanym po II wojnie światowej, opracowaniem tak dogłębnie przedstawiającym instytucje separacji prawnej.

Grzegorz Jędrejek

ALEKSANDER SOBCZAK, PROCES O STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA KOŚCIELNEGO, GNIEMO 2001, ss. 193.

Kościół katolicki w ciągu dwóch tysięcy lat swojej historii zawsze stał na straży nierozzerwalności małżeństwa. Nie każdy jednak zawierany w Kościele związek jest prawdziwym i rzeczywistym małżeństwem. Do tego aby zawrzeć prawdziwe małżeństwo należy spełnić szereg wymaganych przez prawo warunków. Brak ich wypełnienia może doprowadzić do zawarcia małżeństwa nieważnego. W takim przypadku istnieje możliwość wszczęcia kościelnego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Kwestiami związanymi z prowadzeniem takiego procesu zajmuje się książka Aleksandra Sobczaka, zatytułowana „Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego”.

Pozycja składa się z dwóch części, z których pierwsza, zawierająca sześć rozdziałów omawia poszczególne fazy procesu, druga natomiast jest zbiorem różnorodnych pism i formularzy procesowych.

Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa wprowadzając pewne zmiany, dostosowuje się do zwyczajnego procesu spornego. Prawodawca ukazując w Kodeksie prawa kanonicznego normy specyficzne dla procesu małżeńskiego, odsyła ostatecznie do kanonów o procesie w ogólności i o zwyczajnym procesie spornym. Postępowanie procesowe ma swój początek przy formułowaniu skargi powodowej. Kwestie związane z tym zagadnieniem rozpoczynają pierwszy rozdział omawianej książki, noszący tytuł: „Wprowadzenie sprawy”. Autor zwraca tutaj uwagę na prawo stron do zaskarżania swojego małżeństwa, a także na formalności dotyczące skargi powodowej. Omawia też jej przyjęcie oraz odrzucenie.

Kolejnym etapem postępowania jest wezwanie i zawiadomienie stron. W tej części książki omówiono między innymi skutki wypływające z powiadomienia pozwanego o przyjęciu skargi. Po przyjęciu skargi powodowej przez sąd i powiadomieniu o tym fakcie strony pozwanej, ta może zgodzić się z roszczeniami strony powodowej, wyrazić swój sprzeciw, zgłosić wzajemne powództwo, albo też jak pokazuje czasem praktyka procesowa w ogóle nie stawić się w sądzie.

Kolejne kwestie poruszone w omawianej pozycji to zawiązanie sporu i umorzenie oraz zrzeczenie się instancji.

Tytułem drugiego z rozdziałów jest „Instrukcja sprawy”. Na początku autor przedstawia przepisy dotyczące dowodów w ogólności: czasu, miejsca, formy i obowiązku dowodzenia, treści dowodu oraz sposobu dowodzenia. Zwraca uwagę na oświadczenia stron, przyznanie sądowe, dowód z dokumentów i z zeznań świadków, opinie biegłych. Omawia też wizję lokalną i oględziny sądowe oraz domniemania. Tę fazę procesu zamyka ogłoszenie akt i zamknięcie postępowania dowodowego. Pisząc o miejscu przesłuchania stron i świadków autor używa terminu „sędzia delegowany”. Termin ten pojawia się zresztą czasami w praktyce, w formularzach niektórych sądów, dotyczących przesłuchań poza siedzibą trybunału. Trzeba zauważyć, iż aktualnie obowiązujący kodeks, w przeciwieństwie do poprzedniego, nie używa takiego sformułowania, nie ma już więc, „sędziego delegowanego”, lecz „delegat” sędziego, czyli zazwyczaj proboszcz, lub inny kapłan, wyznaczony przez sędziego do przesłuchania, który nie posiada jednak władzy sędziowskiej (por. kan. 1561).

Kolejny z rozdziałów zajmuje się dyskusją sprawy, czyli sposobami przedstawiania przez strony procesowe swoich uwag lub obron, odpowiedziami na nie, ustną dyskusją w obecności trybunału i zaniedbaniem lub pominięciem tychże uwag lub obron.

Rozdział czwarty dotyczy następnego etapu procesowego – wyrokowania. Omówione zostały tutaj między innymi kwestie moralnej pewności przy wydawaniu wyroku, sposobie podejmowania takiej decyzji, redagowania wyroku. Autor zwraca również uwagę czytelnika na zewnętrzną formę i ogłoszenie wyroku, a także na błędy, które po ewentualnym ich popełnieniu powinny być poprawione.

W następnym rozdziale znajdujemy kwestie związane z zaskarżaniem wyroku. Omówiono więc rodzaje rekursów, skargę o nieważność wyroków, a także apelacje. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na ciekawy sposób przedstawienia przez autora procedury apelacyjnej, w postaci trzech tabel niezwykle ułatwiających zrozumienie postępowania po wydaniu wyroku. Dalej czytamy o przejściu przedmiotu sporu w stan rzeczy osądzonej, nowym wprowadzeniu sprawy, przywróceniu do stanu poprzedniego oraz o kosztach sądowych i bezpłatnej pomocy dla stron, dla których koszta te są zbyt wysokie.

Szósty, ostatni i najkrótszy rozdział dotyczy wykonania wyroku.

Druga część książki to adresy, wzory pism procesowych i inne formularze przydatne w procesie. Znajdujemy tutaj adresy sądów kościelnych w Polsce zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji, a także osiemdziesiąt sześć wzorów różnego rodzaju pism, używanych przy prowadzeniu procesów o nieważność małżeństwa.

Omawiana pozycja w sposób schematyczny i skrótowy przedstawia krok po kroku cały przebieg procesu. Zaznajamia z samym procesem, sygnalizując podstawowe wymagania i prawa osób w nim zaangażowanych. Znajdujemy w niej także

bibliografię do tematyki procesowej. Szkoda jednak, że w nielicznych przypisach pod tekstem autor umieścił jedynie odnośniki do poszczególnych kanonów oraz swoje wyjaśnienia, nie uwzględniając literatury prawniczej.

Książka może stać się ciekawym przedmiotem lektury studentów poznających kanoniczne prawo procesowe, początkujących pracowników sądów biskupich, duszpasterzy współpracujących z sądami przy sprawach małżeńskich swoich parafian, a także osób zainteresowanych procesem małżeńskim z racji np. potrzeby rozwiązania problemów powstałych po rozpadzie ich małżeństwa sakramentalnego.

ks. Zbigniew Janczewski

**MATERIAŁY Z MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI DOTYCZĄCEJ
PRAWNEJ REGULACJI SAKRAMENTU POKUTY ORAZ WRĘCZENIA
PROF. DR. HAB. BRONISŁAWOWI B. ZUBERTOWI OFM KSIĘGI
PAMIĄTKOWEJ *PLENITUDO LEGIS DILECTIO*,
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI – 11 MAJA 2000 R.,
POD RED. ELŻBIETY SZCZOT, WYD. II, LUBLIN 2001, ss. 103.**

Tytuł nawiązuje do księgi Jubileuszowej, z kolei podtytuł publikacji wystarczająco wyjaśnia okoliczność powstania prezentowanej książki. Jest ona – jak zaznaczył w przedmowie ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (s. 8) – wyrazem wdzięczności wobec Profesora Zuberta i ponadto stanowi formę podziękowania Autorom, którzy nadesłali artykuły do Księgi pamiątkowej oraz tym wszystkim, którzy wzięli udział w uroczystości jej wręczenia. Praca, która jest przedmiotem uwagi, jest pokłosiem całej uroczystości, obejmuje referaty wygłoszone w czasie naukowej konferencji oraz teksty wystąpień gości i słowo Jubilata. Dzieło zamyka *Tabula gratulatoria*.

Bp. Peter Erdő – Rektor Uniwersytetu Katolickiego w Budapeszcie – jest autorem referatu pt. *Międzyobrzędkowa dyscyplina pokutna w Kościele katolickim* (zamieszczono cały tekst w języku włoskim i polskim). Autor najpierw zaznaczył, że normy Kościoła łacińskiego zawierają kary *latae sententiae* a nie ma grzechów zastrzeżonych, natomiast Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (KKKW) zawiera takie grzechy a nie ma kar *latae sententiae*. Jest to znacząca i zasadnicza różnica między kodeksami. Kościoły wschodnie uzasadniają rezygnację z wymierzonych kar ich obcością w tradycji wschodniej. W KKKW dwa grzechy są zastrzeżone Stolicy Apostolskiej: naruszenie tajemnicy spowiedzi i rozgrzeszenie współnika grzechu oraz jeden grzech tj. z aborcji jest zastrzeżony biskupowi eparchialnemu. Mimo tych rezerwacji, jak wynika z wywodów, możliwość dyspensy